

Svenska Språkets Historia 16, 14–15 maj 2020 i Lund

Stefan Mähl

Medellågtyska – myten om det enhetliga språket. Några aspekter av det lågtyska språkets historia

Medellågtyska är en beteckning på de varieteter som talades och skrevs i Nordtyskland (norr om den s.k. Benrather Linie) under perioden 1200–1650. Även utanför det nordtyska språkområdet talades och skrevs medellågtyska. På relativt kort tid blev språket – som en följd av den nordtyska expansionen österut – det dominerande språket i den skriftliga kommunikationen mellan städer runt Östersjön (t.ex. mellan Reval och Stockholm). Men under 1300- och 1400-talen användes det även i den stadsinterna kommunikationen i baltiska och skandinaviska städer. Så utfärdades i bl.a. svenska kanslier dokument på medellågtyska som rörde interna förhållanden i svenska städer, så t.ex. vid tomtöverlåtelser i Stockholm. Språklig mångfald i mångkulturella miljöer var följaktligen normaltillståndet i de senmedeltida städerna runt Östersjön.

Inom den lågtyska filologin fanns under 1900-talet den starka uppfattningen att medellågtyska – till skillnad från de tyska varieteterna söder om Benrather Linie – var ett homogent språk med varieteten i Lübeck som rättesnöre (ty. *Leitvarietät*). Det talades om den lybska normen (ty. *die lübische Norm*). På grund av Lübecks ställning som ”Hansans drottning” skulle den lybska normen sakteliga ha spridit sig över hela det lågtyska språkområdet och även över östersjöområdet under perioden 1370–1500. I forskningen betecknades Lübecks varietet bl.a. som ”lübische Ausgleichssprache”, ”mittelniederdeutsche Schriftsprache” och ”Hansesprache”. I städer som Greifswald, Göttingen, Hamburg, Münster, Reval, Stralsund och Stockholm skulle alltså en och samma varietet ha använts. Myten om det enhetliga medellågtyska språket, som återfinns i varje äldre handbok, traderades okritiskt vidare till nya generationer av forskare inom germanistik och nordistik. Nyare forskning har emellertid visat att (kansli)språket i Lübeck ingalunda var homogent, utan det präglades av språklig mångfald. Kanslispråk i andra delar av det lågtyska språkområdet, t.ex. i Westfalen, påverkades inte alls av varieteten i Lübeck, utan uppvisade i stället lokala och regionala drag. Hur kunde sådana myter uppstå och varför spreds de okritiskt vidare? I mitt föredrag kommer jag att behandla denna frågeställning samt valda delar av min forskning under de senaste tjugo åren.

Litteratur i urval

Fedders, Wolfgang (1993): *Die Schreibsprache Lemgos. Variablenlinguistische Untersuchungen zum spätmittelalterlichen Ostwestfälischen*. (Niederdeutsche Studien 37). Köln *et al.*

Mähl, Stefan (2004a): *Studien zum mittelniederdeutschen Adverb*. (Niederdeutsche Studien 49). [Diss. Uppsala]. Köln *et al.*

----- (2004b): Mittelniederdeutsche Urkunden aus Schweden (1360–1375). I: Robert Damme & Norbert Nagel (utg.), *westfeles vnde sassesch. Festgabe für Robert Peters zum 60. Geburtstag*. Bielefeld, s. 101–113.

----- (2008): *geven vnde screven tho deme holme. Variablenlinguistische Untersuchungen zur mittelniederdeutschen Schreibsprache in Stockholm*. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 99). Uppsala.

----- (2010): *Det senmedeltida Stockholm – en språklig och kulturell smältdegel*. (Sällskapet Runica et Mediaevalia, Lectiones 9). Stockholm.

----- (2012): Kanzleien am Rande und ausserhalb des geschlossenen deutschen Sprachgebiets – 39. Skandinavien. I: Albrecht Greule *et al.* (utg.), *Kanzleisprachenforschung. Ein internationales Handbuch*. Berlin & Boston, s. 623–633.

----- (2013): Medellågtyska – lingua franca i östersjöområdet under senmedeltiden. I: *Annales Academiae Regiae Scientiarum Upsaliensis* 39 (2011–2012). Uppsala, s. 111–123.

----- (2014): *Mehrgliedrige Verbalkomplexe im Mittelniederdeutschen. Ein Beitrag zu einer historischen Syntax des Deutschen*. (Niederdeutsche Studien 57). Köln *et al.*

----- (2019): Martin Luthers skrifter i tysk översättning. Om språkliga och kulturella barriärer i reformationens tidevarv. I: Lars-Gunnar Larsson & Stefan Mähl (utg.), *I samhällets tjänst. Festskrift till Sverker Gustavsson på åttioårsdagen den 1 januari 2020*. (Acta Academiae Regiae Scientiarum Upsaliensis 27). Uppsala, s. 203–224.

Peters, Robert (1998): Zur Sprachgeschichte des niederdeutschen Raumes. I: *Zeitschrift für deutsche Philologie* 117 (Sonderheft), s. 108–127.

----- (2000): Die Rolle der Hanse und Lübecks in der mittelniederdeutschen Sprachgeschichte. I: Werner Besch *et al.* (utg.), *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*. Bd. 2. (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 2.2). Berlin & New York, s. 1496–1505.

----- (2005): Zu einigen Grundfragen der niederdeutschen Sprachgeschichte. I: *PBB* 127, s. 21–32.

----- (2017): *Atlas spätmittelalterlicher Schreibsprachen des niederdeutschen Altlandes und angrenzender Gebiete (ASnA)*. 3 band. Berlin & Boston.

Weber, Ulrich (2003): *Die mittelniederdeutsche Schreibsprache Osnabrücks. Variablenlinguistische Untersuchungen zum Nordwestfälischen*. (Niederdeutsche Studien 45). Köln *et al.*